

CZAKKERNÉ DR. PÁSZTOR ANITA*

Gondolatok a fiatalokorra vonatkozó speciális büntető anyagi jogi rendelkezésekről

I. Bevezetés

A bűnözés és ennek részeként a fiatalokorra bűnözése nemcsak jelenkorunk problémája, de az elkövetett bűncselekmények számának emelkedése, különös agresszivitása rendkívüli figyelmet igényel. Az 1990-es évek közepétől megfigyelhető ezen cselekmények számának növekedése mellett az elkövetés módszereinek rendkívüli eldurvulása.¹ Sokszor teljesen öncélúan, az alpbűncselekménytől függetlenül kínozzák meg áldozatukat a fiatal elkövetők.² A deviáns viselkedést tanúsító fiatalok közös jellemzője életük strukturálatlansága, céltalanul lézengenek, családjuk nem gondozza őket és nincs olyan szilárd életképük sem, amelynek alapjait a család a korai életszakaszukban megalapozta volna. A súlyos magatartási problémával küzdő fiatalok általában nem kapták meg a nevelés során a szülőktől a társadalmi beilleszkedéshez szükséges szociális ismereteket. Ezen családokban gyakrabban az egyszülős családfő, az alacsony jövedelem és a munkanélküliség.

A bűnözői életforma, életvitel kialakulásának megakadályozásához időben fel kell ismernünk és ellen-súlyoznunk az antiszociális tendenciákat. A büntető igazságszolgáltatásnak figyelemmel kell lennie arra, hogy a fiatalokra jellemző életkori sajátosságok eltérő megítélést igényeljenek. A hatóságoknak hatékony együttműködéssel és gyors reagálással mindent meg kell tenniük azért, hogy az áldozattá, illetve bűnelkövetővé válást megakadályozzák, valamint a bekövetkezett kriminalizációt úgy kezeljék, hogy a fiatalokori személyiségfejlődése ne szenvedjen csorbát.

* Bírósági titkár, Kecskeméti Járásbíróság.

¹ Gönczöl Katalin: *A bűnözés társadalmi összefüggései*. Társadalmi Szemle, 1994/5. sz.

² Orell Ferenc János: *A gyermekkori bűnözés helyzetéről és megelőzéséről ügyészi szemmel*. Belügyi Szemle 1995/7–8. sz., 27. o.

A fiatalokori terheltekre vonatkozó büntetőjogszabályok hazai fejlődését tekintve megállapíthatjuk, hogy már a Csemegi-kódex néven ismert első magyar Btk., az 1878.5.tc. általános része is tartalmazott speciális szabályokat, mely rendelkezések értelmében fiatalokorra különös tekintettel a 12. és 16. év közötti elkövetők.³ A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv, a 2012. évi C. törvény megszületéséig számos módosítás történt ezen jogterületen az adott kor nemzeti és nemzetközi megítélésének megfelelően, azonban jelenleg is 12. életév a büntetőjogi fe-

lelősségre vonás alsó korhatára kiemelkedő súlyú bűncselekmények elkövetése esetén.

II. Az új Btk. XI. fejezete

Az új törvénybe beépítésre kerültek a fiatalokorra vonatkozó speciális szabályok annak ellenére, hogy a magyar jogrendszer 1951–1961 között külön törvényben tartalmazta a fiatalokorra vonatkozó büntető anyagi jogi szabályokat⁴, kihangsúlyozva ezzel a felnőtt elkövetőktől eltérő megítélés, elbírálás szükségességét. Jelenleg a Büntető Törvénykönyv XI. fejezetének speciális szabályait kell alkalmazni a társadalom ezen, sajátos jellemzőkkel bíró tagjai által elkövetett cselekmények elbírálása esetén, míg eltérő rendelkezés hiányában az Általános Részben foglaltak az irányadók.

A fiatalokorúság az új Btk.-ban

Az új Btk. 105. § (1) bekezdése alapján fiatalokori az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. Az Általános Részben található 16. § értelmében azonban nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve a kiemelt, külön nevesített élet, testi épség elleni és vagyon elleni bűncselekményeket, ha az elkövetéskor rendelkezett a következmények felismeréséhez szükséges belátással.

A fiatalokori terhelt elkövetéskori életkorát vizsgálni kell a büntetőeljárás során annak megállapítása érdekében, hogy vele szemben a speciális szabályok sze-

³ Nagy Ferenc – Tokaji Géza: *A magyar büntetőjog általános része*

⁴ Vaskuti András: *Az életkor és a fiatalokorra vonatkozó rendelkezések az új Btk.-ban*; Jogtudományi Közlöny 2015/4.

rint kell-e eljárni. Nem magyar állampolgárságú terhelt esetén is a magyar Btk.-ban meghatározott életkort kell figyelembe venni, nem az állampolgársága szerinti ország rendelkezését. A fiatalkorú elkövető csak a 12., illetve 14. születésnapjának eltelte után vonható büntetőjogi felelősségre, ezen időpont előtt még gyermekkorúnak tekintendő, míg a 18. születésnapján elkövetett bűncselekmény miatti eljárásban fiatalkorúnak tekintendő. Azonban a 7258. számú Büntető Jogegységi Döntés alapján a fiatalkorúra vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályok csupán akkor alkalmazhatók, ha a terheltet kizárólag fiatalkorban elkövetett bűncselekményekért vonják felelősségre. Ha vele szemben mind fiatalkorúként, mind felnőttként megvalósított bűncselekmények miatt folyik büntetőeljárás, azt az általános szabályok szerint kell lefolytatni⁵. Ugyanez érvényes arra az esetre, ha a fiatalkorban megkezdett állapot-bűncselekmény átnyúlik az elkövető felnőttkorára is⁶.

A tevékeny megbánás alkalmazhatósága a fiatalkorú elkövetőnél

A fiatalkorú elkövetővel szemben a Btk. 107. § rendelkezése alapján a felnőtt korú elkövetőknél szélesebb körben érvényesül a tevékeny megbánás, mint büntethetőséget megszüntető ok. A speciális szabályozás az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettekre is kiterjeszti ennek alkalmazását, de a tevékeny megbánás alkalmazhatóságát kizáró, Btk. 29. § (3) bekezdésben foglalt okok a fiatalkorú elkövetőkre is érvényesek.

Fiatalkorúval szemben alkalmazható büntetések és intézkedések speciális szabályainak áttekintése

A fiatalkorúval szemben alkalmazható szankciók közül a büntetés a tett és a bűnösség arányos, megtorló reakciója, míg az intézkedés megelőző, nevelő jellegű, a Btk. 106. § (1) bekezdése értelmében ezen szankciók célja, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjen és a társadalom hasznos tagjává váljon.

A (2)–(3) bekezdés alapján pedig a jogalkalmazónak szem előtt kell tartania, hogy a jogalkotó az intézkedéseket alkalmasabbnak találja a nevelési cél eléréséhez, és szabadságelvonással járó intézkedés vagy büntetés alkalmazására csak akkor ad lehetőséget, ha ez a nevelési cél enyhébb joghátrány alkalmazásával nem érhető el, illetve a bűncselekmény elkövetésekor 14. életévét be nem töltött terhelttel szemben csak intézkedés alkalmazható. Ezen jogalkotói elvárásoknak a bíróság csak a súlyosító és enyhítő körülmények együttes értékelésével, a fiatalkorú terhelt elkövetés utáni és eljárás alatti magatartásának, családi körülménye-

inek vizsgálatával felelhet meg. Szabadságelvonással járó büntetést azonban csak végső esetben alkalmazhat a jogalkalmazó bíróság, ilyen okok lehetnek a sorozat-elkövetés, a többes halmazat, a több minősítő körülmény⁷.

A törvény XI. fejezete az Általános Részben meghatározott intézkedések – így a megrovás, próbára bocsátás, jóvátételi munka, pártfogó felügyelet, elkobzás, vagyonekobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele, kényszergyógykezelés – közül a próbára bocsátás, jóvátételi munka és pártfogó felügyelet szabályait határozza meg a felnőtt korú elkövetőkre vonatkozó szabályoktól eltérően, illetve az általános szabályokhoz képest további intézkedésként javítóintézetit nevelés alkalmazását is lehetővé teszi a fiatalkorúval szemben.

A fiatalkorú terhelttel szemben alkalmazható legenyhébb intézkedési fajta a *megrovás* – legelőször az 1908. évi XXXVI. törvénycikkben találkozhatunk vele dorgálás néven –, amely erkölcsi jellegű elítélést jelent, a jogalkalmazó ügyészség vagy bíróság a helytelenítést fejezi ki és felhívja az elkövetőt, hogy tartózkodjon bűncselekmény elkövetésétől.

A *próbára bocsátást* főként a rövid tartamú büntetések helyett alkalmazzák a gyakorlatban, melyet a régi Btk., az 1978. évi IV. törvény tett általánossá, és az új törvény változtatás nélkül vett át. A bíróság nagyobb tárgyi súlyú ügyben is alkalmazhatja, ha alkalmasnak találja a nevelési célok elérésére. Ekkor a bíróság megállapítja a büntetőjogi felelősségét a fiatalkorú terheltnek, de a büntetés kiszabását elhalasztja, amely pártfogó felügyelet alkalmazása mellett sok esetben lehetővé teszi a fiatalkorú helyes irányú fejlődését.

A *jóvátételi munka* fiatalkorúval szemben akkor alkalmazható, ha az ítélet meghozatalakor a 16. életévét betöltötte és emellett a pártfogó felügyeletet is el kell rendelni a 119. § (2) bekezdésére figyelemmel. Egyébként az általános szabályok alkalmazandók ezen intézkedésnél.

A törvény a felnőtt korúakra vonatkozóan a *pártfogó felügyelet* kötelező és mérlegelésen alapuló eseteit határozza meg, azonban a fiatalkorúakra taxatív felsorolja az elrendelés kötelező eseteit a fiatalkorú helyes irányú személyiségfejlődése érdekében. A bíróság határozatának ezen rendelkezése deklaratív jellegű, míg vádemelés elhalasztása esetén az ügyész állapítja meg a pártfogó felügyeletet. Ezen járulékos intézkedés időtartama alatt a pártfogolt köteles a magatartási szabályok megtartására, a kapcsolattartásra, de ez az intézkedés nem jegyezhető be a személyi okiratba, azonban a határozatot köteles magánál tartani a terhelt.

A törvény 63. § (1) bekezdésében meghatározott további intézkedések, így az elkobzás, vagyonekobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele, a kényszergyógykezelés és a jogi személlyel

⁵ BH 1986/397.

⁶ BH 1981/272.

⁷ Törvény miniszteri indokolása

szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény szerinti intézkedések vonatkozásában nem kerültek előírásra a fiatalkorúakra vonatkozó külön szabályok, így a velük szembeni eljárásban az általános szabályok alkalmazandók e tekintetben.

A törvény az Általános Részben szabályozott büntetések közül a szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, kitiltás és kiutasítás szabályait határozta meg az általános szabályoktól eltérően a fiatalkorú terheltek esetében, míg a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás és a sportrendezvények látogatásától való eltiltás az általános szabályok szerint alkalmazandó.

A büntetések közül a legsúlyosabb a *szabadságvesztés* büntetés, amely fiatalkorúval szemben csak végső eszközként alkalmazható, ha a büntetés vagy intézkedés célja más módon nem érhető el.⁸ A legrövidebb időtartama a Btk. 109. § (1) bekezdése alapján 1 hónap bármely bűncselekmény esetén és nem függ a fiatalkorú életkorától sem.⁹ A kiszabható maximum tekintetében a törvény különbséget tesz aszerint, hogy a terhelt a bűncselekmény elkövetésekor a 16. életévét betöltötte-e, illetve mennyi a Különös Részben kijelölt büntetési tételkeret felső határa.

A Btk. 110. §-a rendelkezik arról, hogy fiatalkorúak börtönében kell végrehajtani a szabadságvesztést, ha a fiatalkorút büntett miatt minimum kétévi, vagy a fiatalkorú visszaesőt minimum egyévi szabadságvesztésre ítélik, illetve a minimum egyévi szabadságvesztést, ha a fiatalkorút a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték. Minden más esetben fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani a szabadságvesztést, vagyis velük szemben fegyház fokozat nem alkalmazható.

A törvényalkotó a Bntv. 20. § d) pontjára figyelemmel határozta meg 3 évben a szigorúbb végrehajtási fokozatot jelentő körülmény figyelembevételét, mert a bűnügyi nyilvántartás a javítóintézeti nevelés végrehajtásának befejezését követő 3 évig tárolja ezen adatokat.

Az *elzárás* büntetést a törvényalkotó eredetileg a fiatalkorúak és az első bűncselekményt elkövetők büntetéseként kívánta bevezetni, amely a rövid tartamú szabadságvesztés alternatívája.¹⁰ A Btk. 111. §-a akként rendelkezik, hogy az általános részben meghatározott 5–90 nap tételkeret helyett fiatalkorúval szemben 3–30 nap közötti elzárás szabható ki. A kiszabható tételkeret maximuma a fiatalkorú elkövetővel szemben kiszabható legalacsonyabb mértékű szabadságvesztés mértékéhez igazodik.

A fiatalkorúakkal szemben *közérdekű munka* kiszabását az 1997. évi LXXIII. törvény 8. §-a tette lehetővé 1997. november 15. napjától, ha a fiatalkorú az ítélet meghozatalakor a 18. életévét betöltötte. Ezzel

szemben az új Btk. a 16. életév betöltését írja elő a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény (Mt.) rendelkezéseivel összhangban, mely szerint munkaviszonyt az létesíthet munkavállalóként, aki a 16. életévét betöltötte. A másodfokú bíróság is kiszabhatja ezen büntetést, ha a feltételek a határozatának meghozatala idejére következnek be. A nem teljesített közérdekű munka szabadságvesztésre történő átváltoztatása esetén a 21. életévét be nem töltött elítélt vonatkozásában a végrehajtási fokozat fiatalkorúak fogháza, a 21. életévét betöltött elítéltnél pedig fogház.

Pénzbüntetést akkor lehet alkalmazni fiatalkorúval szemben, ha a vagyoni hátrány őt személyesen érinti és önálló keresete, vagyona van. A jövedelem körébe nem vonható be a fiatalkorút, vagy gondozóját megillető szociális juttatások, míg a vagyon olyan ingó vagy ingatlan tárgy, amely kizárólag a fiatalkorú tulajdona és értéket képvisel, végrehajtás alá vonható. A pénzbüntetés előnye, hogy nem szakítja ki az elkövetőt a családi, munkahelyi környezetből, viszont eltérő háttal bír a különböző jövedelemmel, vagyonnal bíró elkövetőkre. A pénzbüntetés napi tételeinek száma és az egy napi tétel összege jóval alacsonyabb a felnőtt korú elkövetőkre kiszabhatónál és nem teljesítése esete lehetősé teszi a közérdekű munkára történő átváltoztatást amennyiben a 112. §-ban foglalt feltételek fennállnak. Ekkor egy napi tétel helyébe 2 óra közérdekű munka lép, egyebekben az általános rendelkezések alkalmazandók.

A *kitiltás* a tartózkodási hely szabad megválasztását korlátozza, amely egy vagy több településre, vagy a település, illetve az ország meghatározott részére vonatkozhat, de a 118. § értelmében a megfelelő családi környezettel rendelkező fiatalkorú nem tiltható ki arról a településről, ahol családjá él. Megfelelő a családi környezet, ha alkalmas a fiatalkorú nevelésére és olyan értékek közvetítésére, amely a bűnismétlés gátja. Ennek nem feltétele a kétszülős háztartás.

A *kiutasítás* jogintézményét az 1998. évi LXXXVII. törvény 10. §-a iktatta be a régi Btk.-ba 1999. március 1-jei hatállyal, általános szinten szabályozza a törvény. Ez a büntetés csak nem magyar állampolgárral szemben alkalmazható, már az a kettős állampolgár sem utasítható ki, akinek az egyik állampolgársága a magyar. Fiatalkorúval szemben kedvezőbb feltételeket szab a törvény, mert csak minimum tízévi szabadságvesztés esetén alkalmazható, ha az elítélt országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné és ezzel nem sérül az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény 8. cikke által védett családi élet tiszteletben tartásához való joga.

A *közügyektől eltiltás* mellékbüntetés kiszabásának feltételei azonosak a fiatalkorúra is, azaz akit szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék és méltatlan a közügyekben való részvételre, azok gyakorlásától el kell tiltani. A joggyakorlat általában állam elleni, hivatalos személy elleni és egyéb erőszakos, illetve élet elleni bűncselekmények szándékos elkövetése esetén alkalmazza. Mér-

⁸ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*

⁹ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*

¹⁰ 2012. februári törvényjavaslat tervezetének indokolása

téke 1 és 10 év között terjedhet, mely az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Specialitása csak annyi ezen szankciónak, hogy a fiatalkorút egy évet meghaladó szabadságvesztésre ítélik.

A halmazati és összbüntetés alkalmazása fiatalkorú elkövetők esetén

A halmazati büntetés kiszabásának általános szabályai a fiatalkorúakra is vonatkoznak, azaz egy büntetést kell kiszabni a legsúlyosabb büntetési tétel alapulvételével. A törvény a halmazati büntetés felső határait illetően azonban speciális szabályokat állít fel, miszerint a 16. évét betöltött fiatalkorú életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntethető bűncselekménye esetén maximum 20 év, 10 évet meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény, illetve 16. évét be nem töltött fiatalkorú életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntethető bűncselekménye esetén maximum 15 év, illetve maximálisan kiszabható 5 év szabadságvesztés esetén 7 év 6 hónap a halmazati büntetés felső határa. A törvény rendelkezése szerint, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább három, súlyos erőszakos személy elleni bűncselekmény, akkor a legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik, de a 16. évét betöltött elkövető esetén maximum 20 év, a 16. évét be nem töltött terhelt esetén pedig maximum 15 év.

Összbüntetésbe foglalásnál, amennyiben javítóintézetes nevelés találkozik szabadságvesztéssel, akkor az utóbbit kell végrehajtani. Ennek tartamát azonban a bíróság meghosszabbíthatja egy évvel a 106. §-ban írt cél érdekében, de a javítóintézetes nevelés hátralévő részét nem érheti el.

Az egységes intézkedés

Az összbüntetéshez hasonló sajátos jogintézmény. Célja, hogy kiküszöbölje azon hátrányokat, amelyek

a terheltet a több javítóintézetes nevelés folyamatos töltése miatt éri. A még végre nem hajtott, illetve folyamatosan foganatosított egységes intézkedéseket lehet egységes intézkedésbe foglalni az alapítéletek szerinti tartam és nem a hátralévő részek alapulvételével.¹¹

Az előzetes fogvatartás és házi őrizet beszámítása, valamint a mentesítés

A fiatalkorúval szemben foganatosított előzetes letartóztatás és házi őrizet teljes idejét be kell számítani a javítóintézetes nevelésbe, melynek során egy napi előzetes fogvatartás, illetve három napi házi őrizet egy nap javítóintézetes nevelésnek felel meg. Szabadságvesztés, elzárás, pénzbüntetés és közérdekű munka esetén a beszámítást az általános szabályok szerint kell elvégezni.

A büntetett előlélethez fűződő hátrányok alóli mentesítés célja az elítélt fiatal rehabilitációja, amely történhet a törvény erejénél fogva, bírói határozat alapján és kegyelem útján. A bírósági utólagos mentesítés kedvezőbb a fiatalkorúra, mint a felnőtt korúakra, mert az egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztés büntetés kitöltése után, ha a törvény erejénél fogva nem mentesült, azonnal kérelmezheti, nem kell a törvényi mentesítéshez megállapított idő fele részének elteltelnie.

Összességében megállapítható, hogy az új Btk. fiatalkorúakra vonatkozó fejezete szigorúbb szabályozást vezetett be az életkor részbeni leszállításával, az elzárás, mint új szabadságelvonó büntetés bevezetésével és a javítóintézetes nevelés maximális tartamának három évről négy évre emelésével a szakemberek által megfogalmazott prevenciók célok figyelmen kívül hagyásával. ■

¹¹ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*

Jogerősen elítélt fiatalok megoszlása családi környezet szerint 2010. év, Bács-Kiskun Megye

Bűncselekmény	Összesen	Szülők közös háztartása	Csak egyik szülő háztartása	Egyéb
I. Személy elleni bűncselekmény összesen, ebből	37	18	13	6
1. emberölés,	1	1	-	-
2. könnyű testi sértés,	4	1	2	1
3. súlyos testi sértés.	26	13	10	3
II. Közlekedési bűncselekmény összesen, ebből	9	2	4	3
1. közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény,	2	1	1	-
2. ittas járművezetés.	4	1	2	1
III. Vagyon elleni bűncselekmény összesen, ebből	219	100	80	39
1. lopás vétsége,	61	31	19	11
2. lopás bűntette,	117	50	45	22
3. rablás,	10	6	2	2
4. rongálás,	8	4	2	2
5. jármű önkényes elvétele.	12	1	9	2

Forrás: Bíróság

NEMZETEK FELETTI BÜNTETŐJOG AZ EURÓPAI UNIÓBAN

SZERZŐ: **Békés Ádám**

LEKTOR: **Belovics Ervin**

„Valamely nemzet jogi kultúráját meghatározza általános kultúrája, történelmi tradíciói, az a politikai rendszer, melynek uralma alatt él illetve élt, a külállamok iránti nyitottsága. A jogi kultúra keretében kerülnek megalkotásra a törvénykönyvek; ezek visszahatnak a jogtudományi gondolkodásra, a rendszeralkotásra, a módszertanra és a fogalomképzésre.”

(Békés Imre)

A témában megjelent monográfiák, illetőleg mélyreható tanulmányok javarészt a Lisszaboni Szerződést megelőző esztendőkből íródtak, így a szerző abban a kivételes helyzetben volt, hogy a Lisszaboni Szerződést követően szólalhatott meg. A szerző feltárja az Európai Unió sajátos felépítéséből és működési rendszeréből eredő jellegzetességeket, bemutatva a közösségi jog szerves fejlődésének büntetőjogra gyakorolt hatását, továbbá az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának egyes aspektusait. Ennek eredményeként mindinkább igazgá válik, hogy a jogfejlődés a nemzetek feletti büntetőhatalom irányába halad és az uniós jog ismerete nélkül nem lehet biztonsággal egy ügyben sem tanácsot adni, sem pedig dönteni, mert a már megszerzett rutin értéke az uniós jog előretörésével exponenciálisan erodálódik.

Ára: 6000 Ft

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%